

M. Sait Akman¹

G20 Çalışmaları Merkezi Direktörü

G20 ZİRVESİ GÜNEY AFRIKA'DA YAPILDI: İLK YİRMİ YIL SONUNDA BEKLEYEN ZORLUKLAR

G20 Zirvesi, 22-23 Kasım 2025 tarihlerinde Güney Afrika Cumhuriyeti'nin Johannesburg kentinde gerçekleştirildi. G20 tarihinde ilk kez Afrika kıtasında toplanan zirve ile G20'nin ilk yirmi yıllık dönemi de tamamlanmış oldu. Son dört yılda Küresel Güney ülkelerinin ev sahibi olarak gündemi büyük ölçüde şekillendirmeye çalıştıkları görülürken, gelecek yıl başkanlığı ABD'nin üstleneceği G20'nin Başkan Trump'ın politik yaklaşımları dikkate alındığında, ilginç gelişmelere sahne olması bekleniyor.

Bu yılki G20 Zirvesi ile Endonezya, Hindistan, Brezilya ve Güney Afrika Cumhuriyeti'nin oluşturduğu Küresel Güney grubunun dört yıl süren art arda başkanlık dönemi de sona erdi. Jeopolitik kırılmaların, çatışmaların ve rekabetin uluslararası istikrarsızlığı derinleştirdiği bir konjonktürde Güney Afrika Cumhuriyeti başkanlığında yürütülen 2025 G20 süreci, Liderler Zirvesi'nde —katılımcı ülkelerce— kabul edilen bildirge ile tamamlanmış oldu.

G20'de dönem başkanlığını yürüten ülkenin gündeme ilişkin önceliklerinin bulunması beklenir. Bu yıl G20'nin tarihinde ilk defa Afrika'da düzenlenmesi ve Güney Afrika Cumhuriyeti'nin G20 sürecini Afrika kıtasının sorunlarına parmak basmak için bir fırsat olarak görmesi, geçen bir yıl içinde ve bildirmede de öne çıktı. Elbette hiçbir dönem başkanı daha önceki dönemlerde belirlenen konulardan tamamen ayrı bir gündem oluşturmak gibi bir yol izlememekte ve küresel düzlemde iş birliği gerektiren konuları göz ardı etmemektedir. Bildirmede de geçmiş dönemlerde birçok alanda kabul edilen ilkelere, eylem planlarına, bildirgelere, mutabakatlara atıf yapılır. Tüm bu etkenlerin ışığında, Güney Afrika bu yılki G20'de

¹ <https://www.tepav.org.tr/tr/ekibimiz/s/1337>

Bu çalışmada ifade edilen bulgular, yorumlar, sonuçlar, öneriler ve görüşler tamamen yazarına aittir. TEPAV'ın resmi görüşü değildir. © TEPAV, aksi belirtilmedikçe her hakkı saklıdır.

“Dayanışma, Eşitlik ve Sürdürülebilirlik” ana teması altında dört temel önceliği gündemde tutmaya çalıştı.

Bildirge Afrika ve düşük gelir grubundaki ekonomilere odaklandı

Bildirgede küresel bazda ortaya çıkan birçok sorun ele alınmakla birlikte özellikle Afrika ülkeleri açısından temel zorlukların giderilmesi konusu daha kalın çizgilerle ifade edildi. Daha geniş bir ifadeyle bu yılki G20 toplantıları, Afrika özelinde ama genel olarak gelişme yolundaki ekonomiler açısından başta finansman ihtiyacı ve kapsayıcılık olmak üzere önem arz eden başlıkların ön plana çıkarıldığı bir dönem olarak hatırlanacak.

Toplam 122 maddeden oluşan Liderler Bildirge’sinde, düşük gelir grubundaki ülkelerin dış borçlarının sürdürülebilirliği için gerekli adımların atılması; adil bir iklim eylemi ve enerji dönüşümü amacıyla finansman sağlanabilmesi; afetlere karşı direncin güçlendirilmesi ve müdahale kapasitesinin artırılması; kapsayıcı bir büyüme ve sürdürülebilir kalkınma için kritik minerallerden yararlanılması konuları öne çıktı. Bunların yanı sıra özellikle geçen yılki ev sahibi Brezilya döneminde de vurgulanan gıda güvenliği sorunu ile kapsayıcı ekonomik büyüme, sanayileşme, istihdam ve eşitsizliğin azaltılması, üzerinde çalışılan konular olarak bildirgede yer aldı. Bildirge ayrıca, günümüzde giderek artan bir öneme sahip olan ve uluslararası iş birliği gerektiren yapay zekâ, veri yönetişimi ve yenilikçilik alanında da kararlar içeriyor.

Afrika ve diğer fakir ülkelerin borç sorunu

G20 toplantıları süresince ve bildirgede, Güney Afrika’nın da çabasıyla Afrika ülkeleri ve diğer yoksul ülkelerin ekonomik büyümeleri önündeki en önemli engel olan dış borçlar özel bir önceliğe sahip oldu. Birçok yoksul ülkenin gelirlerinin yüzde 10’dan fazlasını dış borç faiz ödemelerine ayırmak durumunda kalmaları; sağlık, eğitim, çevre, sanayi, inovasyon gibi alanlara ayıracakları kaynaklardan feragat etmelerine sebep olmakta. Bu nedenle uzun dönemde borç yapılandırılmasının daha kapsamlı bir çerçevede ele alınması gerekmekte. Bu amaçla Afrika Birliği tarafından ortaya konulan Borç Bildirgesi ve G20 Maliye Bakanları Borçların Sürdürülebilirliği Bildirgesi kritik öneme sahip adımlar olarak görülebilir. Ayrıca bildirgede düşük gelir grubundaki ülkelerin sermayeye erişim maliyetlerinin yüksek olması ve likidite sorunları karşısında Dünya Bankası ve IMF’nin desteklerinin teşvikine vurgu yapılırken G20 Ortak Çerçevesinin daha güçlü şekilde uygulanması taahhüdünde de bulunuldu.

Afetler karşısında daha dirençli olmak için etkili müdahale

Bildirgede yer bulan bir diğer önemli konu ise iklim değişikliğinin yol açtığı doğal afetler karşısında yoksul ülkelerin direnç kapasitesinin güçlendirilmesiydi. Bildirge, felaket riskinin azaltılması için atılacak adımlar ile finansman ihtiyacını karşılayacak mekanizmaların önemine ve bu alanda G20 tarafından daha önce kabul edilen metinlere atıfta bulunmakla birlikte, ilerlemenin büyük ölçüde gönüllülük esasına dayanacağına işaret ediyor. Buna rağmen, afet riskine açık ve düşük gelirli birçok ülkenin yararına olabilecek bu konuların bildirgede yer alması önem taşıyor

İklim ve enerji dönüşümü için finansman sağlanması gereği

İklim ve yenilenebilir enerji kaynaklarına geçiş, yine başta Afrika olmak üzere yoksul ülkeler için finansman ihtiyacı gerektiren alanlardan bir diğeri. Afrika’da 600 milyon insanın elektriğe ve yaklaşık 1 milyar insanın temiz ısınma kaynaklarına erişiminin olmaması ciddi bir sorun. Enerji güvenliğinin sadece ekonomik kalkınma değil aynı zamanda bir ulusal güvenlik sorunu olduğuna dikkat çekilen bildirgede, taraflar Gönüllü Enerji Güvenliği Araç Seti’nin ülkelerin

enerji teknolojileri, bölgesel enerji ağları, altyapı yatırımları, enerji verimliliği gibi bir dizi alanda bütünleşmiş yaklaşımlarını destekleyeceğini belirtmişlerdir. Ancak G20 ülkelerinin iklim finansmanı konusunda daha önce bakanlar düzeyinde tam bir uzlaşuya varamadıkları ve bu kapsamdaki birçok eylem planının gönüllülük esasına dayalı olduğu hatırlandığında bu alanda ilerlemenin de kolay olmayacağı görülüyor.

Kritik minerallerin etkin kullanımı

Hızlı dijital dönüşüm ve sanayideki yenilikçi gelişmeler sonucu kritik öneme sahip minerallere talep de artıyor. Bildirgede bu kaynakların kapsayıcı büyüme ve sürdürülebilir kalkınma için önemini vurgulayan G20 Kritik Mineraller Çerçevesine atıf yapılmış, özellikle bu madenlerin çıkarıldığı ülkelerin bu süreçten daha fazla yararlanmaları gerektiği ortaya konulmuştur. Afrika kıtası sanayide yeşil dönüşüm ve temiz enerji için gereken elementlerin birçoğuna sahipken bu kaynakların çıkarılması ve kullanımında esas fayda, gelişmiş ülkelere kalıyor. Bu konunun gündeme taşınmasında, Afrika'nın temel güdüsünün, sanayileşme sürecinde söz konusu minerallerin katma değerinden daha fazla yararlanabilmek için daha eşgüdümlü bir strateji izleyebilmesinin önünü açmak olduğu görülüyor. Bir başka ifadeyle, bu ülkeler sadece maden yatağı değil bu süreçte daha fazla katma değer içeren üretim aşamalarında yer almak istiyorlar. Bu konu kapsayıcı ekonomik büyüme, sanayileşme, istihdam ve eşitsizliğin azaltılmasına yönelik G20 Yüksek Düzeyli İlkeleri çerçevesinde ele alınmıştır. Bağlayıcı nitelik taşımamakla birlikte, söz konusu ilkelerin yeni iş alanları yaratılmasına, verimliliğin artırılmasına ve ekonomik büyümeye önemli bir ivme sağlayabileceği belirtilmiştir.

Finansmanın önemi

Bu alanlarda belirlenen hedeflerin hayata geçirilebilmesinde finansmanın temel ortak unsur olduğu gerçeğinden hareketle, bildirgede mali politikalar, para politikası, finansal istikrar, küresel vergi reformu, çok taraflı kalkınma bankalarının reformu ve uluslararası borç sürdürülebilirliği gibi başlıklara odaklanan **G20 Finans Hattı (Finance Track)** özellikle vurgulanmaktadır. Bildirge, uluslararası mali yapının güçlendirilmesi ve borç sorununun çözümünde Çok Taraflı Kalkınma Bankalarının kritik rolüne dikkat çekerken mevcut mali kaynakların daha etkin kullanılması, bu bankaların özel sektörle risk paylaşımını artırması ve yeni borçlanma araçları geliştirmesi yönünde çağrıda bulunmaktadır.

Bildirgede ayrıca sürdürülebilir finansman sağlanması, altyapı yatırımları ve sağlık harcamaları için daha dayanıklı finansman modellerine duyulan ihtiyaç, mali istikrarın korunması ve Finansal İstikrar Kurulu'nun (FSB) rolü ile uluslararası vergi sisteminin istikrara kavuşturulması gibi başlıklara yer verilmiştir. Bunun yanında Finans Hattı'nın Afrika için atacağı adımların güçlendirilmesine yönelik çabalar da desteklenmektedir.

Elbette Zirve sonunda kabul edilen Liderler Bildirgesi'nde yer alan ve üzerinde mutabakata varılan maddelerde ilerleme kaydedilmesi, mevcut jeopolitik kırılmalar dikkate alındığında kolay görünmemektedir. Bununla birlikte, alınan kararların hayata geçirilebilmesi, G20'ye duyulan güvenin korunması ve G20'nin uluslararası bir diyalog ile eşgüdüm açısından işlevselliğini sürdürmesi bakımından büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda G20'nin bundan sonraki süreçte karşılaştacağı bir dizi zorluğu ve geleceğine yönelik bazı soru işaretlerini G20 Güney Afrika dönemi ve Zirvesi üzerinden okumakta yarar var.

G20 ABD ve Trump için ne ifade ediyor?

G20 sürecinin ilk ev sahipliğini ve bir anlamda kurucu liderliğini üstlenen ABD'nin ileriki yıllarda G20'den beklentisinin ne olacağı, G20'nin ileride alacağı şekil ve işlevi açısından önem taşıyor. Bu süreçte -her ne kadar dünya ekonomisinde eski gücüne sahip olmasa da- ABD'nin gerek askeri üstünlüğünü gerek siyasi nüfuzunu ön plana çıkararak küresel düzene şekil vermeye çalışacağı ortadadır. Trump yönetiminin "Önce Amerika" sloganı altında izlediği ve ulusal güvenlik kavramı etrafında şekillendirdiği stratejinin, Küresel Güney ülkeleri tarafından gündeme taşınan konularla ne ölçüde uyumlu olduğu tartışılır.

Başkan Trump'ın G20 Liderler Zirvesi'ne katılmaması ve yerine üst düzey bir temsilci dahi görevlendirmemesi, yalnızca ABD-Güney Afrika arasındaki ikili gerilimlerle açıklanamayacak, daha geniş bir bağlamda ele alınması gereken bir durumdur.

Güney Afrika Devlet Başkanı C. Ramaphosa'nın, ABD Büyükelçiliği temsilcisine yönelik devir teslim protokolünü kabul etmemesi ve G20 tarihinde ilk kez böyle bir durumun yaşanması, ABD'nin 2026'da G20 Dönem Başkanlığını üstlenecek olması dikkate alındığında, kuşkusuz diplomatik açıdan nezaketsiz bir tablo ortaya koymuştur.

Başkan Trump'ın söz konusu tutumunun, G20'ye yönelik doğrudan bir protesto niteliğinden ziyade, uzun süredir eleştirel bir mesafeye yaklaştığı G20 gündemiyle olan yapısal uyumsuzluğunun bir yansıması olduğu ileri sürülebilir. Sürdürülebilir kalkınma hedefleri, gelişmekte olan ülkelerin kalkınma ve borçlanma sorunları, sürdürülebilir enerji ve iklim değişikliği politikaları — buna ticaret politikalarının da eklenmesi gerekir — gibi alanlarda mevcut G20 yaklaşımına alternatif görüşlere sahip olduğu bilinen Trump yönetiminin, 2026 dönem başkanlığı sırasında gündem oluşturulurken kendi politika önceliklerini belirgin şekilde ön plana çıkarması ve süreci domine etmek istemesi sürpriz olmayacaktır.

Hatırlanacağı üzere Trump yönetimi, Birleşmiş Milletler'in Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarını resmî olarak reddetmiş ve bunların ABD'nin egemenliği ve çıkarlarıyla uyumlu olmadığını belirtmiştir. Bu tutum, Sürdürülebilir Kalkınma için 2030 Gündemi'ne verilen desteğin geri çekilmesini, iklim fonu gibi uluslararası yapı ve anlaşmalardan ayrılmayı ve çok taraflı çerçeveler yerine ulusal çıkarların önceliklendirilmesini içermektedir. Nitekim geçtiğimiz günlerde Brezilya'da yapılan COP30 Zirvesi sonrası kabul edilen Belem Paketi'nde de yer almamıştır. Trump'ın bu yıl Afrika ülkeleri tarafından öne çıkarılan önceliklere de finansal açıdan sıcak bakmasını beklemek iyimserlik olur. Ayrıca kritik minerallere erişim konusundaki yaklaşımı ile ticarete korumacı politikalarda ısrarı da ortadadır.

G20'de kararlar uzlaşısı gerektiriyor

G20 zirvelerinde kabul edilen bildirgeler, her ne kadar bağlayıcı kararları içermese de, birçok alanda atılacak adımlara ilişkin azımsanamayacak sayıda taahhüdü barındırması bakımından önemlidir. Bu uzlaşılar aylar süren müzakereler ve daha teknik düzeyde yapılan sayısız görüşme ve toplantıların sonunda gerçekleşmekte ve Liderler Bildirgesinde özet olarak ortaya konulmaktadır. Ayrıca alınan bu kararların tüm üyelerin mutabakatı sonucu bildirgede yer alması, siyasi açıdan kabul gördüğünün de bir işareti sayılır.

Bu yılki bildirge ise daha önceki yıllardan farklı olarak zirveye katılmayan ABD ve Arjantin'in rızası olmadan 18 üye ve Afrika Birliği tarafından kabul edilmiş görünüyor. ABD, ev sahibi Güney Afrika'yı G20'yi bir silah gibi kullanmakla suçlamaktan geri durmadı. Bu da ABD gibi başat bir ekonominin bu taahhütleri benimsemekte pek de istekli olmayacağının göstergesi

kabul edilebilir. Özellikle Afrika ülkeleri ve diğer düşük gelir düzeyine sahip ülkeler için önemli sayılan birçok konuyu gündemine alan G20 Bildirgesi'nin de bir sonraki ev sahibince benimsenmeyecek görünmesi, bir diğer soru işareti olarak dikkate alınmalıdır.

ABD yönetiminin ortaya koyduğu (aslında bundan önceki yönetim döneminde de bir ölçüde hissedilen) yaklaşımın 2026 ABD döneminde, kritik minerallerin paylaşımı ve kullanımı, dijital teknolojilerdeki gelişmeler ve ekonomik büyümenin istikrarı gibi konuları önceliklendireceği görülüyor. Finansal konularda G20 Finans Hattı'nı (Finance Track) odak noktasına koymak isteyecektir. Esasen Çin ve AB gibi diğer önemli aktörler ve hatta gelişme yolunda ekonomiler için de yadsınamayacak bu alanlarda, ortak noktalarda nasıl buluşulabileceği meselenin özü haline gelecektir. Zira Trump yönetiminin bu konulara bakışı, Çin başta olmak üzere birçok G20 üyesi ülkenin hassasiyetleriyle örtüşmediği takdirde bir uzlaşının sağlanması kolay olmayacaktır.

Çin Devlet Başkanı Xi ABD'nin Olmadığı Zirveyi Fırsat Olarak Görmedi mi?

Zirveye ayrıca Rusya Devlet Başkanı Putin ve Çin Devlet başkanı Xi'nin de katılmamış olmaları bir eksiklik olarak dikkat çekti. Ancak gerek Rusya gerekse Çin, üst düzeyde temsil edilerek zirvede ve bildirmede yer almış oldular. ABD'nin yokluğunun Çin'in G20 içerisinde daha ön plana çıkması için bir fırsat yaratabileceği, birçok çevre tarafından dile getirilmekteydi. Ancak Başkan Xi'nin bizzat zirveye katılmaması, farklı yorumları da beraberinde getirdi. Çin'in, son yıllarda küresel rekabette benimsediği strateji ve yaklaşımı G7 ülkelerinin de yer aldığı G20 içinde kolayca kabul ettiremeyeceğini öngörerek kendi etkisini daha belirgin biçimde gösterebildiği BRICS ve Şangay İş Birliği Örgütü'nü öne çıkarmak istediği yönünde de analizler yapılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında dünya ekonomisinin iki başat gücünün (ABD ve Çin) yaklaşımlarının gelecek yıl ABD'de yapılacak G20 toplantıları ve zirvelerinde daha fazla su yüzüne çıkması beklenebilir.

Yanı sıra, Kuzey ülkeleri olarak adlandırılan G7 grubu ve Küresel Güney ülkeleri arasındaki ayrışmaların da ortak bir gündem belirlenmesinde yaratacağı zorluklar olacaktır. Ayrıca gerek G7 gerek Güney ülkelerinin kendi içlerinde de her konuda uzlaştıklarını söylemek pek de gerçekçi olmaz. ABD ile AB arasında ticaret ve savunma konularındaki çekişmeler, Çin ile Hindistan arasındaki siyasi gerginlikler, G20'nin kapsamını aşıyor. Buna karşın küresel alanda yoğunlaştığı hissedilen çekişmelerin G20 düzeyinde keskin görüş ayrılıklarını tetiklemesi halinde iddialı ve kapsamlı taahhütler içeren bir bildirgenin kolay kabul edilemeyeceği bir döneme girilebilir. İş birliğine her alanda daha fazla ihtiyaç duyulan küresel sorunlar karşısında üyelerin temel noktalarda buluşmalarını sağlayacak etkenlerin başında siyasi irade ve liderlik olgusu geliyor. Günümüzde bu alandaki eksikliğin, yakın gelecekte küresel yönetişimin istikrarı açısından üzerinde düşünülmesi gereken bir sorun oluşturduğu söylenebilir.

Sonuç yerine

Tüm üye ülkelerin sırasıyla dönem başkanlığını üstlenmesiyle tamamlanan ilk yirmi yıllık süreçte, G20'nin küresel ekonominin birçok alanında kayda değer başarılar elde ettiği inkâr edilemez. Ancak G20'nin kuruluş dönemlerinden bu yana dünya koşullarının belirgin biçimde değiştiği de açıktır. 2008 küresel finans krizinin ardından benzer krizlerin önlenmesi ve küresel istikrarın güçlendirilmesi adına kolektif hareket etmenin önemini kavramış olan G20 ülkelerinin, günümüzde ortak sorunlara yönelik yaklaşımlarında aynı düzeyde kararlılık gösteremedikleri görülmektedir.

Her şeye rağmen, giderek keskinleşen politik kutuplaşma ve bunun yarattığı jeopolitik gerilim ortamında G20'nin etkili bir diyalog ve yönetim platformu olarak varlığını sürdürebilmesi, kritik önem taşımaktadır. Nitekim Johannesburg Bildirgesi'nde G20'nin uluslararası ekonomik iş birliğinin temel platformu olduğunun yeniden teyit edilmesi ve üyelerin eşit koşullarda, uzlaşa temelinde ve çok taraflılık ilkesi doğrultusunda hareket etmelerinin öneminin -retorik olarak da olsa- vurgulanması, bu açıdan olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilir.

Öte yandan, eşgüdümlü yaklaşımların ve ortak çözümlerin gerekli olduğu alanlarda ulusal çıkar çatışmalarının yeniden belirginleşmesi, G20 gündeminin kapsayıcı ve mutabakata dayalı bir anlayışla ele alınmasını giderek daha güç hâle getirmektedir. G20'nin yine ABD ile başlayacak olan yeni döneminde ortak küresel sorunlara karşı umut veren bir iş birliği ortamı olmasında en önemli etken, şüphesiz üyelerin birlikte hareket etmemenin getireceği maliyetler karşısında gösterecekleri siyasi irade ve kararlılık olacaktır.